

พระจักรพรรดิในวรรณคดีไทย

๑๖. พระเจ้าสุริยวงศ์

คดีเรื่องพระจักรพรรดิแพร่หลายเข้ามาในเมืองไทยพร้อมกับพระพุทธศาสนา วรรณคดีไทยเล่มแรกที่กล่าวถึงเรื่องราวของพระจักรพรรดิ คือ ไตรภูมิพระร่วง ชื่อเดิมว่า เทภูมิกถา ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของพระเจ้าลิไท กษัตริย์รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงสุโขทัย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์เรื่องพระร่วง กล่าวถึงพระเจ้าลิไท มีใจความสำคัญโดยย่อดังนี้

พระราชโอรสของพระเจ้าเลอไทยทรงพระนามว่า สือไทย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งตามภาษามอญว่า ลิตัย ได้ครองราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่ 5 ทรงพระนามเมื่อราชาภิเษกว่า พระเจ้าศรีสุริยพงศาราม มหาธรรมราชาธิราช จึงทรงได้พระนามเรียกในพงศาวดารว่า พระมหาธรรมราชา เป็นพระองค์ที่ 1 ในพระเจ้าแผ่นดินที่ครองกรุงสุโขทัยสืบมา

พระมหาธรรมราชาทรงคุณวิเศษด้วยรอบรู้วิชาต่าง ๆ หลายอย่าง อันเหมาะแก่การบำเพ็ญพระบารมีเป็นพระเจ้าธรรมราชา เป็นต้นว่ารอบรู้พระไตรปิฎกเชี่ยวชาญ ขอนี้มีหลักฐานปรากฏว่าทรงสามารถค้นคัดข้อความในคัมภีร์ต่าง ๆ ออกมาแต่งหนังสือเรื่อง "ไตรภูมิ" ขึ้นใหม่ได้ทั้งคัมภีร์ตั้งแต่ก่อนเสวยราชย์ หนังสือนั้นยังอยู่จนทุกวันนี้ กับทั้งรูปภาพเรื่องไตรภูมิตามอธิบายในหนังสือนั้น ก็ยังชอบเขียนกันตามวัดสืบมาแม้จนในกรุงรัตนโกสินทร์ พระเกียรติที่ทรงรอบรู้พระไตรปิฎกคงเลื่องลือแพร่หลาย จึงเรียกพระนามเฉลิมพระเกียรติอีกพระนามหนึ่งว่าพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก

นอกจากเชี่ยวชาญพระไตรปิฎก พระเจ้าสือไทยยังทรงชำนาญวิชาไสยศาสตร์ โหราศาสตร์และอักษรศาสตร์ มีหลักฐานทั้งในศิลาจารึกและหนังสือเก่าปรากฏอยู่สมควรจะนับถือว่า พระเจ้าสือไทยเป็นนักปราชญ์ได้ทุกสถาน

ลักษณะการต่าง ๆ ที่พระเจ้าสี่อไทยทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองเมื่อเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ที่ปรากฏในศิลาจารึกก็เห็นได้ว่า เอาแบมพระเจ้าอโศกมหาราชมาทำคามเป็นต้นแต่อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยสร้างพระเจดีย์วิหารและสังฆาวาส ทั้งบำรุงการเล่าเรียนพระไตรปิฎก แม้จนประทานอนุญาตให้ใช้ราชมนเฑียรเป็นที่พระภิกษุสามเณรเล่าเรียนที่ในพระราชวัง อาจเป็นต้นแบบอย่างที่มีจนในกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ส่วนพระองค์ก็ทรงรับภาระสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนเพิ่มเข้าในราชกิจด้วย แต่เพียงนั้นยังไม่พอแก่พระราชศรัทธา ถึง พ.ศ. 1905 เมื่อเสวยราชย์ได้ 5 ปี ตรีสี่อไทยนิมนต์พระมหาสามีสังฆราชเมืองลังกามาเป็นพระอุปัชฌาย์ แล้วเสด็จออกทรงผนวชเป็นพระภิกษุอยู่คราวหนึ่งตามเยี่ยงอย่างพระเจ้าอโศกมหาราช ครั้งนั้นเผชิญเกิดมงคลนิมิตเมื่อวันทรงผนวช ในเวลาทรงรับพระไตรสรณคมน์บรรพชาที่ในพระราชมนเฑียร แผ่นดินไหวครั้งหนึ่ง เมื่อทรงผนวชเป็นสามเณรแล้วจะเสด็จออกไปอุปสมบทเป็นพระภิกษุอยู่ ณ วัดป่ามะม่วงในอัญญิก พอลงจากพระราชมนเฑียรพระบาทเหยียบถึงพื้นดิน แผ่นดินก็ไหวอีกครั้งหนึ่ง คนทั้งหลายเห็นพระบารมีเป็นอัศจรรย์ จึงให้จารึกศิลาไว้เฉลิมพระเกียรติทั้งในภาษาไทย ภาษาเขมร และภาษามคธ

การอุปถัมภ์บำรุงบ้านเมือง ฟังสันนิษฐานว่าพระเจ้าสี่อไทยคงรักษาความเจริญที่ได้มีมาแต่ครั้งพระเจ้ารามคำแหง นอกจากนั้นปรากฏในศิลาจารึกว่าได้ทรงสร้างถนนหลวงตั้งแต่เมืองศรีสัตนาลัย ผ่านเมืองสุโขทัยไปจนถึงเมืองกำแพงเพชร ยังมีรอยเรียกกันว่า "ถนนพระร่วง" อยู่จนบัดนี้ และคงมีกรที่ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีด้วยประการอย่างอื่นอีก แม้จะไม่สามารถขยายราชอาณาจักรให้กว้างขวางใหญ่โตเหมือนเมื่อครั้งพระเจ้ารามคำแหง บ้านเมืองในสมัยพระเจ้าสี่อไทยก็คงสมบูรณ์พูนสุขยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนทั่วพระราชอาณาเขต ด้วยเหตุนี้ชาวกรุงสุโขทัยจึงนับถือพระเจ้าสี่อไทยเป็นพระเจ้ามหาราชเช่นเดียวกับพระเจ้ารามคำแหงอีกพระองค์หนึ่ง ถึงรัชกาลภายหลังให้เอางา

ข้างเผือกทำพระรูปขึ้นไว้บูชาในเทวาลัยเป็นคู่กันทั้งสองพระองค์¹

หนังสือไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงภูมิ 3 คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ มนุษย์ยอมเกิดในกามภูมิและมนุษย์ที่มีบุญสูงสุดทางโลกจะเป็นพระจักรพรรดิ ลักษณะของพระจักรพรรดิในไตรภูมิพระร่วงตรงกับลักษณะของพระเจ้ามหาสุทิสสนะ พระจักรพรรดิองค์หนึ่งในพระไตรปิฎก ไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงพระจักรพรรดิพระราชผู้ทรงธรรมไว้ดังนี้

ท่านผู้เป็นพระญาจักรพรรดิราชนั้น ท่านมีศักดิ์มียศดังนี้ แลจะกล่าว แลดูน้อย ๆ แต่พอให้รู้ได้ คนผู้ใดที่ได้กระทำบุญแต่ก่อน คือว่า ได้ปฏิบัติบูชาแก่พระศรีรัตนตรัย แลรู้จักคุณพระพุทธรเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า แลให้ท่านรักษาศีลเมตตาทาภาวนา ครั้นตายก็เอาตนไปเกิดในสวรรค์ ลางคาบเล่าได้ไปเกิดเป็นท้าวเป็นพระญาใหญ่ และมีศักดิ์มียศบริวารเป็นอเนกอนันต์ได้ไต่ปราบทั่วทั้งจักรวาลแล แม่นานว่ากล่าวถ้อยคำสั่งโลกก็สิ้น มังคัมภ์บัญชาสิ่งโลกก็ดี เทียบยอมขอบช่วยทรงธรรมทุกประการแล ท่านนั้นเป็นพระญาทรงพระนามชื่อว่าพระญาจักรพรรดิราชแล พระญามีบุญดั่งนั้นใจมักใฝ่ใครฟังธรรมเทศนานัก ย่อมฟังธรรมเทศนาแต่สำนักนี้สมณพราหมณาจารย์และนักปราชญ์รูธรรม แลพระญานั้นทรงปัญญาเฉลียวฉลาดทุกวาระมิได้ขาด ในวันอุโบสถศีลได้ยอมทรงอุทิศทุกวันอุโบสถมิขาด ในวันเพ็ญบูรณได้ ครั้นเมื่อเข้าข้อมให้แต่ชนทรัพย์สรรพเหตุอันอเนกนั้นแล้ว ช้ให้ชนเอามากองไว้ที่หน้าพระลานไชย แลชแจกให้เป็นทานแก่คนอันเพ็ญมาขอ ครั้นว่าชแจกทานสิ้นแล้ว ช้จึงชำระสระพระเกษแลทรงนำค้ำยก็ล้อมทองคำ อันอมไปค้ำยเครื่องหอมก็ละพันก็ล้อมแล้ว ช้จึงทรงผ้าขาวอันเนื้อละเอียดอันแล้ว ช้จึงเสวยโภชนาหารอันมีรสอัน

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เรื่องพระร่วง (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2489), หน้า 20-27.

คือสุวรรณภักดิ์ แล้วจึงเอาผ้าขาวอันเนื้อละเอียด อันชื่อว่าผ้าสุกุดพัตรมาห่ม แลพาดเหนือจะงอยบ่า แล้วจึงสมาทานเอาศีล 8 อัน แล้วจึงเสด็จลงไป นั่งกลางแผ่นดินทองคันประดับนี้ด้วยแก้วแววรุ่ง เรื่องงามคังแสงพระอาทิตย์ แลกอประด้วยฟูกเมาะ เบาะแพรแลหมอนทองสำหรับยอมประดับนี้ด้วยแก้ว สัตตพิชริคณะ แทนทองนั้นอยู่ในปราสาทแก้วอันรุ่งเรืองงามนักหนา และ พระญานั้นธำมัญญ์ถึงธรรมอันทรงไว้นั้น ชกเมตตภาวนาแล ด้วยอำนาจบุญ สมภารนั้น จึงได้ปราบทั่วทั้งจักรวาลคังนั้นแล ฯ¹

พระจักรพรรดิในไตรภูมิพระร่วง ทรงเป็นพระราชผู้ทรงธรรมทรงชนะโลกด้วย ธรรม พระราชกรณียกิจของพระเจ้าลิไทคังที่ปรากฏในศิลาจารึก แสดงให้เห็นว่าพระ- องค์ทรงบำเพ็ญในทางที่จะเป็นพระธรรมราชา คือ ทรงปกครองราชอาณาจักรด้วยธรรมา- นุภาพ สภาพเมืองสุขุขทัยในครั้งนั้นจึงเจริญรุ่งเรือง ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข ไม่มีทาส ไม่มี ขาศึกศักรรมมาเบียดเบียน

จักรพรรดิรัตนะในไตรภูมิพระร่วงมีอยู่ 7 ประการ เช่นเดียวกับที่มีกล่าวไว้ใน พระไตรปิฎก และเรื่องราวของจักรพรรดิรัตนะที่พรรณนาไว้ ส่วนใหญ่ก็ตรงกับในมหา- สุตัสสนะสูตรวรรณา ข้อแตกต่างที่มีอยู่เป็นส่วนน้อยนั้นได้แก่ ชื่อ และการอธิบายขยาย ความเพิ่มเติมออกไป ชื่อที่แตกต่างออกไปบ้างก็คือ จักรแก้ว ไตรภูมิเรียกว่า กงจักร- แก้ว มณีแก้ว เรียกว่า พระญาแก้ว คฤหบดีแก้ว เรียกว่า ชุนพระคลังแก้ว และปริณายกแก้ว เรียกว่า ลูกแก้ว²

¹ พระญาลิไทย, ไตรภูมิพระร่วง (พระนคร . สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515), หน้า 94-95.

² ภูภาคผนวก.

ความแตกต่างนี้มีอยู่แต่เพียงข้อเท่านั้น ส่วนคุณลักษณะเช่นเดียวกับในพระไตร-
ปิฎกทุกประการ โดยเฉพาะปริณายกแก้วหรือที่ไตรภูมิเรียกว่าลูกแก้วนั้นเป็นพระราชโอรส
องค์โตในจำนวนราชโอรสพี่น้องของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นนักปราชญ์หลักบริหารกิจการ
บ้านเมือง ในมหาสุทนต์สูตรวรรณากล่าวว่า ปริณายกแก้วนั้นเป็นพระราชโอรสองค์
โตของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นบัณฑิต มีความรู้ความสามารถในการบริหารกิจการบ้านเมือง ถ้า
ดูตามคุณสมบัติแล้ว ปริณายกแก้วหรือลูกแก้วนั้น ก็คือขุนพลแก้วหรือเสนาบดี ผู้เป็นแม่ทัพ
ใหญ่ในยามสงครามนั่นเอง เพราะในสมัยโบราณ การที่ประเทศใดจะแผ่ขยายอาณาเขต
ออกไปได้กว้างขวาง จำเป็นที่พระมหากษัตริย์ของประเทศนั้น ๆ จะต้องเป็นผู้ที่กล้าหาญ
ในการสงคราม และจะต้องเป็นผู้ที่ทหารในกองทัพเกรงกลัว จนถึงกับยอมมอบกายถวาย
ชีวิตเพื่อต่อสู้อันตรายให้ใครมาซึ่งชัยชนะ หรืออีกประการหนึ่งก็ต้องมีขอกขุนพลที่กล้ากล้า
สามารถนำกองทัพออกต่อสู้กับข้าศึกแทนองค์พระมหากษัตริย์ได้ และขอกขุนพลนี้มักจะเป็น
พระราชโอรส ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในประวัติศาสตร์ไทยก็คือ ในสมัยสุโขทัยรัชกาลพ่อขุน
ศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนรามคำแหง ทรงเป็นขอกขุนพลผู้ชนะชนช้างสามชนเจ้าเมืองฉอด
ในการสงคราม

กล่าวโดยสรุป พระเจ้าจักรพรรดิและจักรพรรดิรัตนในไตรภูมิพระร่วงนั้น พระเจ้า
ลิไททรงเก็บความจากมหาสุทนต์สูตรวรรณากลับมา คัมภีร์สมังคลวิลาสินี และทรงยกพระเจ้าอโศก
มหาราชหรือในอีกพระนามหนึ่งว่า พระเจ้าศรีธรรมมาโลกราชเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระราช-
กรณียกิจของพระเจ้าลิไท แสดงว่าพระมหากษัตริย์ไทยทรงประพฤติปฏิบัติในทางที่จะเป็นพระ
ธรรมราชาผู้ปกครองแผ่นดินโดยธรรมมิใช่ด้วยพระประสงค์จะเป็นเจ้าโลกอย่างคคิของอินเดีย